

БӨЛІМ: АУЕЗОВ UNIVERSITY / UNIVER / СТУДЕНТ

Ақпараттық кеңістіктегі манипуляцияның артуы және қоғамның медиалық қажуы

ЖАРИЯЛАНДЫ 30.11.2025	ТІРЕК СӨЗДЕР algorithmic influence, audience trust, digital platform, information flow, information manipulation, information polarization, information space, Kazakhstan media, media competition, media fatigue, media impact, media literacy, media psychology, public opinion, sensational content, ақпарат кеңістігі, ақпараттық ағын, ақпараттық манипуляция, ақпараттық поляризация, алгоритмдік ықпал, аудитория сенімі, Қазақстан медиасы, қоғамдық пікір, медиа әсері, медиа бәсекелестік, медиа психология, медиалық қажу, медиасауаттылық, сенсациялық контент, цифрлық платформа	СІЛТЕМЕ https://bilimger.kz/184939/
---------------------------------	---	---

Жуасбек Ақнұр Арысбекқызы

6B032200-Журналистика мамандығы, 1-курс

М.Әуезов атындағы ОҚУ, Шымкент қаласы

Аңдатпа

Мақалада қазіргі ақпараттық кеңістіктегі манипуляция әдістерінің артуы және оның қоғамдағы медиалық қажуға әсері талданады. Автор медиа бәсекесі, әлеуметтік желі алгоритмдері мен саяси-экономикалық ықпалдардың ақпарат сапасын төмендететінін атап өтеді. Медиасауаттылық пен ашық журналистиканы дамыту мәселенің негізгі шешімі ретінде ұсынылады.

Түйін сөздер: ақпараттық манипуляция, медиалық қажу, алгоритмдік ықпал, медиа психология, ақпараттық ағын, медиасауаттылық, ақпарат кеңістігі, қоғамдық пікір, сенсациялық контент, ақпараттық поляризация, медиа бәсекелестік, Қазақстан медиасы, цифрлық платформа, аудитория сенімі, медиа әсері.

Аннотация

В статье анализируется рост методов манипуляции в современном информационном

пространстве и их влияние на медийную усталость в обществе. Автор отмечает, что конкуренция в СМИ, алгоритмы социальных сетей и политико-экономические влияния снижают качество информации. Развитие медиаграмотности и открытой журналистики предлагается в качестве основного решения проблемы.

Ключевые слова: информационная манипуляция, медийная усталость, алгоритмическое воздействие, медиа психология, поток информации, медиаграмотность, информационное пространство, общественное мнение, сенсационный контент, информационная поляризация, медийная конкуренция, медиа Казахстана, цифровая платформа, доверие аудитории, медийное влияние.

Abstract

The article analyzes the increase in manipulation methods in the current information space and their impact on media fatigue in society. The author notes that media competition, social network algorithms, and political-economic influences reduce the quality of information. Developing media literacy and open journalism is proposed as the main solution to the problem.

Keywords: information manipulation, media fatigue, algorithmic influence, media psychology, information flow, media literacy, information space, public opinion, sensational content, information polarization, media competition, Kazakhstan media, digital platform, audience trust, media impact.

КІРІСПЕ

Қазіргі цифрлық дәуірде ақпараттық кеңістік бұрын-соңды болмаған қарқынмен кеңейіп, қоғамның өмір сүру формасына түбегейлі әсер етуде. Алайда ақпарат көлемінің көбеюі оның сапасын автоматты түрде арттырмайды. Керісінше, манипулятивті тәсілдердің күшеюі, медианың коммерциялық және саяси ықпалдарға тәуелділігі қоғамда медиалық қажу деп аталатын құбылыстың белең алуына себеп болып отыр. Осы мәселені тереңірек түсіну үшін ақпараттық механизмдердің жұмысын, олардың адам психологиясына ықпалын және қазіргі медиа тұтыну мәдениетін жан-жақты талдау қажет.

НЕГІЗГІ БӨЛІМ

Ақпараттық орта және манипуляциялық тәсілдер:

Бүгінгі ақпараттық орта үздіксіз жүріп отыратын ақпарат ағынымен сипатталады. Жаңалықтар ағыны адамның ақпаратты қабылдау мүмкіндігінен асып түсіп, әрбір медиа ұйым аудитория назарын ұстап қалу үшін түрлі коммуникациялық стратегияларға жүгінеді. Солардың ең қауіптілері — фреймдеу, модерация және манипуляция.

Фреймдеу ақпараттық контекстті ішінара бөліп көрсету арқылы қоғамдық пікірге әсер етеді және «қауіптің шынайылығын өзгерту» секілді психологиялық механизмдерді іске қосады [1].

Манипуляцияның күшею себептері:

Ақпараттық манипуляцияның белсенді болуына бірнеше фактор ықпал етеді. Біріншіден, медианың коммерциялық моделі аудитория назарын басты ресурсқа айналдырып, даулы немесе эмоцияға құрылған контенттің көбеюіне әкеледі. Екіншіден, әлеуметтік желілердің алгоритмдері қолданушыларды экран алдында ұзақ ұстап тұруға бағытталғандықтан, сенсация, қорқыныш, ашу сияқты күшті эмоция тудыратын материалдарды алдыңғы қатарға шығарады. Мұның нәтижесінде ақпарат кеңістігінде шынайылық пен жалған араласып кеткен күрделі орта қалыптасады [2].

Медиалық қажу феномені

Осы процестердің салдарынан қоғамда медиалық қажу күшейе түсуде. Бұл құбылыс — ақпаратқа сенімнің төмендеуі, жаңалықтарды қасақана азайту немесе мүлде тұтынбау күйі. Мұндай жағдай ұзаққа созылса, әлеуметтік белсенділік төмендеп, аудитория манипуляцияға одан да әлсіз болады.

Қазақстандық ақпарат кеңістігі және халықаралық медиа

Қазақстан медиасы да бұл жаһандық тенденциялардан тыс емес. Басты мәселелер — ақпараттың кеш берілуі, ресмилік басымдығы және түрлі позицияның толық көрініс таппауы. Бұл аудиторияның ақпаратқа деген қызығушылығының төмендеуіне әкеледі. Халықаралық медиада ашықтық пен жеделдік жоғары болғанымен, олар да манипуляциядан ада емес; мысалы, agenda-setting арқылы күн тәртібін қалыптастыру қоғамға елеулі ықпал етеді. Ұқсастықтар мен айырмашылықтар көп: екі жақта да экономикалық қысым мен ақпараттық бәсекелестік күшті, бірақ Қазақстан медиасында нормативтік шектеулер басым, ал шетел медиасында пікір алуандығы кең болғанымен, ол қоғамдағы поляризацияны күшейтуі мүмкін [3].

Мәселені шешу жолдары:

Медиалық қажуды жеңу үшін қоғамға жоғары деңгейдегі медиасауаттылық қажет. Әрбір азамат ақпаратты сын көзбен қарап, дереккөздерді тексеруді дағдыға айналдыруы тиіс. Сонымен қатар редакциялар сапалы, тексерілген, бейтарап ақпаратқа басымдық беруге міндетті. Медиа шынайылықты бірінші орынға қойғанда ғана аудиторияның сенімі біртіндеп қалпына келеді [4].

ҚОРЫТЫНДЫ

Ақпараттық кеңістіктегі манипуляция — тек медианың емес, тұтас қоғамның алдында

тұрған ортақ мәселе [5]. Бұл құбылыс цифрлық платформалар, медиа ұйымдар және тұтынушылар арасындағы өзара байланыстардан туындайды. Егер қоғам ақпаратты дұрыс сүзгіден өткізе алатын деңгейге жетсе, медиа сапалы контентке басымдық берсе және платформалар алгоритмдерінің ашықтығы артса, ақпараттық орта тұрақты әрі қауіпсіз болмақ. Әйтпесе қазіргі күрделі ахуал «шым-шытырық» күйінде қала береді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. *Мельвин Л. ДеФлер. Қоғам және жаппай коммуникация теориялары. — Алматы: Қазақ университеті, 2020.*
2. *Маккуэйл Д. Бұқаралық коммуникация теориясы. — Астана: Фолиант, 2018.*
3. *Шрамм У., Робертс Д. Ақпараттық қоғамдағы медиа ықпалы. — Cambridge University Press, 2017.*
4. *Шыңғысова Г. Медиа сауаттылық негіздері. — Алматы: Қазақ университеті, 2021.*
5. *Jenkins, H. Convergence Culture: Where Old and New Media Collide. — NYU Press, 2006.*

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.